

Auteur: Benjamin Verfaillie - Technologisch adviseur
Versie: 09/2026

Welke opleidingen zijn verplicht voor installateurs?

De risicoanalyse bepaalt, niet de opleidingslijst

Werkgevers en installateurs worden regelmatig geconfronteerd met lijsten van opleidingen die relevant zijn voor de installatiesector. Daardoor ontstaat soms de indruk dat alle opleidingen op dergelijke lijsten automatisch verplicht zijn voor iedere werknemer. Dat is echter een misverstand. Hoewel veel opleidingen nuttig kunnen zijn voor de veiligheid, gezondheid en vakbekwaamheid van installateurs, zijn ze niet allemaal wettelijk verplicht.

De Belgische welzijnswetgeving vertrekt niet vanuit één vaste lijst van verplichte opleidingen per beroep. De werkgever moet ervoor zorgen dat werknemers over de nodige kennis, vaardigheden, instructies en begeleiding beschikken om hun werkzaamheden veilig uit te voeren. Welke competenties en opleidingen hiervoor noodzakelijk zijn, wordt bepaald door de functie, de concrete werkzaamheden, de gebruikte arbeidsmiddelen en producten, en de risico's waaraan de werknemer wordt blootgesteld. De risicoanalyse vormt daarbij steeds het uitgangspunt.

Het is uiteindelijk de werkgever die moet kunnen aantonen dat werknemers voldoende bekwaam zijn om hun taken veilig uit te voeren. Of deze bekwaamheid wordt verworven via een externe opleiding, een interne vorming, praktische begeleiding, instructies of een combinatie daarvan, hangt af van de aard van de werkzaamheden en de aanwezige risico's.

Elektrische werkzaamheden en BA4/BA5

Voor installateurs die werkzaamheden uitvoeren aan of in de nabijheid van elektrische installaties zijn passende elektrische competenties essentieel. Werknemers moeten beschikken over een bevoegdheidsniveau dat overeenstemt met de risico's en verantwoordelijkheden van hun taken.

In de praktijk gebeurt dit vaak via een aanduiding als BA4 of BA5. Een BA4-persoon is voldoende geïnformeerd over de elektrische risico's die aan bepaalde werkzaamheden verbonden zijn. Een BA5-persoon beschikt door opleiding en ervaring over de nodige kennis om elektrische risico's zelf te beoordelen en passende maatregelen te bepalen.

BA4 en BA5 zijn dus geen algemene opleidingscertificaten die automatisch voor iedere installateur verplicht zijn. De werkgever kent de bevoegdheid toe op basis van onder meer de kennis, ervaring, opleiding en concrete taken van de werknemer. Daarbij moet duidelijk worden vastgelegd voor welke werkzaamheden en installaties de bevoegdheid geldt.

Een algemene veiligheidsopleiding en VCA

Naast de elektrische competenties is algemene veiligheidskennis vaak noodzakelijk, zeker voor installateurs die op bouwplaatsen, industriële sites of andere risicovolle werkomgevingen actief zijn. Werknemers moeten voldoende vertrouwd zijn met de risico's op de werkvloer, de geldende veiligheidsmaatregelen, het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen en de afspraken die op de arbeidsplaats gelden.

Op veel werven wordt deze veiligheidskennis aangetoond via een VCA-certificaat of een gelijkwaardige basisveiligheidsopleiding. Een VCA-certificaat is echter niet automatisch een algemene wettelijke verplichting voor iedere installateur. De eis vloeit vaak voort uit contractuele afspraken met een opdrachtgever of hoofdaannemer, of uit de toegangsvoorwaarden van een specifieke werf.

Het verschil tussen een wettelijke verplichting en een contractuele voorwaarde blijft daarom belangrijk. Beide moeten worden nageleefd, maar ze hebben niet dezelfde juridische oorsprong.

Niet elk risico vereist een formele opleiding

De vaststelling dat een risico aanwezig is, betekent niet automatisch dat de werknemer steeds een externe of gecertificeerde opleiding moet volgen. De werkgever moet in de eerste plaats bepalen welke kennis en vaardigheden noodzakelijk zijn om het risico te beheersen.

Afhankelijk van het onderwerp en de ernst van het risico kan deze kennis worden overgebracht via:

- een formele externe opleiding;
- een interne opleiding;
- een onthaalopleiding;
- een toolboxmeeting;
- schriftelijke of mondelinge werkinstructies;
- praktische begeleiding op de werkvloer;
- toezicht door een ervaren of bevoegd persoon.

Voor bepaalde werkzaamheden of risico's kan de regelgeving wel uitdrukkelijke eisen stellen aan de opleiding, bevoegdheid of aantoonbare bekwaamheid. In andere situaties kan een goed gedocumenteerde interne instructie volstaan. Ook hierbij blijft de risicoanalyse bepalend.

Het is belangrijk dat de werkgever niet alleen informatie verstrekt, maar ook controleert of de werknemer de instructies begrijpt en correct kan toepassen. De gekozen aanpak moet passen bij de functie, de ervaring van de werknemer en de complexiteit van het werk.

Werken op hoogte

Een opleiding rond werken op hoogte is noodzakelijk wanneer een installateur werkzaamheden uitvoert waarbij een valrisico bestaat en specifieke kennis of vaardigheden nodig zijn om die werkzaamheden veilig te organiseren en uit te voeren.

De inhoud van de opleiding of instructie moet aansluiten bij het gebruikte arbeidsmiddel en de concrete taak. Werken met een ladder, een rolsteiger, een vaste steiger of met persoonlijke valbeveiliging brengt immers verschillende risico's en veiligheidsmaatregelen met zich mee.

Asbest

Een opleiding of gerichte instructie rond asbest is noodzakelijk wanneer werknemers tijdens hun werkzaamheden asbesthoudende materialen kunnen aantreffen of het risico lopen eraan te worden blootgesteld.

Voor installateurs is dit vooral relevant bij werkzaamheden in oudere gebouwen, bijvoorbeeld bij het boren, slijpen, demonteren of vervangen van bestaande installaties. De vereiste kennis en opleiding hangen af van de aard van de werkzaamheden en de mogelijke blootstelling.

Werknemers die geen werkzaamheden uitvoeren waarbij een asbestrisico aanwezig is, hoeven niet automatisch een uitgebreide asbestopleiding te volgen. De werkgever moet wel nagaan of werknemers onverwacht met verdachte materialen in aanraking kunnen komen. In dat geval moeten zij minstens weten hoe ze dergelijke materialen kunnen herkennen, welke handelingen ze moeten vermijden en welke interne procedure ze moeten volgen.

Diisocyanaten

Een opleiding rond diisocyanaten is alleen vereist voor werknemers die beroepsmatig producten gebruiken waarin deze stoffen aanwezig zijn en waarvoor een opleidingsverplichting geldt. Diisocyanaten kunnen onder meer voorkomen in bepaalde PU-schuimen, coatings, lijmen en afdichtingsproducten.

De werkgever moet daarom eerst nagaan welke producten daadwerkelijk worden gebruikt. De veiligheidsinformatiebladen en productinformatie vormen hierbij een belangrijk uitgangspunt. Pas wanneer blijkt dat werknemers betrokken producten gebruiken, moet worden bepaald welke opleiding of instructie vereist is.

Het is dus niet voldoende om te stellen dat iedere installateur een opleiding rond diisocyanaten nodig heeft. De verplichting hangt samen met het concrete productgebruik en de mogelijke blootstelling.

Eerste hulp

Ook rond eerste hulp bestaan vaak misverstanden. De werkgever moet de eerstehulpverlening binnen de onderneming organiseren en ervoor zorgen dat voldoende werknemers de nodige opleiding en kennis hebben om snel en doeltreffend te kunnen handelen.

Dit betekent niet dat iedere installateur afzonderlijk een volledige opleiding eerste hulp moet volgen. De verplichting geldt in de eerste plaats voor de organisatie als geheel. Het aantal opgeleide hulpverleners en het vereiste opleidingsniveau hangen onder meer af van de risicoanalyse, de aard van de activiteiten, de grootte van de onderneming en de aanwezigheid van werknemers op verschillende arbeidsplaatsen.

Alle werknemers moeten uiteraard weten wat zij bij een ongeval moeten doen, hoe zij hulp kunnen oproepen en waar het eerstehulpmateriaal zich bevindt. Een gespecialiseerde eerstehulpopleiding is echter vooral bedoeld voor de werknemers die binnen de onderneming als hulpverlener worden aangeduid.

Brandpreventie en eerste interventie

Een vergelijkbare redenering geldt voor brandpreventie. Alle werknemers moeten geïnformeerd worden over de brandrisico's, alarmsignalen, evacuatie routes en interne noodprocedures. Dat betekent evenwel niet dat iedere installateur een gespecialiseerde opleiding brandbestrijding moet volgen.

Een meer doorgedreven opleiding is vooral nodig voor werknemers die een specifieke rol krijgen binnen de brandbestrijdingsdienst of eerste interventieploeg. Zij moeten weten hoe zij passend reageren, welke blusmiddelen zij veilig kunnen gebruiken en wanneer een interventie niet langer verantwoord is.

De algemene informatie voor alle werknemers en de gespecialiseerde opleiding voor aangeduide interventie medewerkers moeten daarom duidelijk van elkaar worden onderscheiden.

Ergonomie en fysieke belasting

Opleidingen rond ergonomie en de preventie van musculoskeletale aandoeningen worden vaak als goede praktijk beschouwd. Installateurs werken geregeld in belastende houdingen, tillen materiaal, voeren repetitieve handelingen uit of werken gedurende langere tijd boven schouderhoogte.

Wanneer uit de risicoanalyse blijkt dat fysieke belasting een relevant risico vormt, moet de werkgever preventiemaatregelen nemen. Een opleiding of instructie rond ergonomisch werken kan daarvan deel uitmaken. Ze kan werknemers helpen om materiaal correct te verplaatsen, geschikte hulpmiddelen te gebruiken en belastende werkhoudingen te beperken.

Dat betekent niet dat voor iedere installateur automatisch dezelfde formele ergonomieopleiding verplicht is. De werkgever moet vooral kunnen aantonen dat de risico's werden beoordeeld en dat passende preventiemaatregelen, informatie en instructies werden voorzien.

Gemotoriseerde arbeidsmiddelen

Ook bij het gebruik van gemotoriseerde arbeidsmiddelen is nuance nodig. Alleen werknemers die een bepaald arbeidsmiddel daadwerkelijk bedienen, moeten hiervoor de nodige kennis, instructies en bekwaamheid hebben.

Het feit dat een onderneming beschikt over een heftruck, hoogtewerker, verreiker of ander arbeidsmiddel betekent niet automatisch dat alle werknemers hiervoor moeten worden opgeleid. De werkgever moet bepalen wie het arbeidsmiddel mag gebruiken en erop toezien dat deze werknemers voldoende bekwaam zijn.

De vereiste opleiding moet aansluiten bij het type arbeidsmiddel, de werkomgeving en de uit te voeren taken. Een algemene opleiding zonder praktijkgerichte afstemming op het gebruikte toestel biedt niet noodzakelijk voldoende garantie op veilig gebruik.

Wettelijk verplicht, contractueel vereist of aanbevolen

In de praktijk ontstaat veel verwarring doordat verschillende soorten vereisten door elkaar worden gehaald. Daarom is het nuttig om drie categorieën te onderscheiden.

- **Wettelijk verplicht** betekent dat een verplichting rechtstreeks voortvloeit uit de toepasselijke wet- of regelgeving. Dit kan betrekking hebben op een specifieke opleiding, aantoonbare kennis, een bevoegdheidsniveau of de organisatie van preventiemaatregelen.
- **Contractueel vereist** betekent dat een opdrachtgever, hoofdaannemer of werfbeheerder een bepaalde opleiding of een bepaald certificaat als voorwaarde oplegt om werkzaamheden te mogen uitvoeren of toegang te krijgen tot een arbeidsplaats. VCA is hiervan een bekend voorbeeld.
- **Aanbevolen** betekent dat een opleiding niet uitdrukkelijk verplicht is, maar wel een duidelijke meerwaarde kan bieden voor veiligheid, kwaliteit, inzetbaarheid of professionalisering.

Eenzelfde opleiding kan, afhankelijk van de situatie, in een andere categorie vallen. Een opleiding die voor de ene werknemer slechts aanbevolen is, kan voor een andere werknemer noodzakelijk zijn wegens diens taken of blootstelling aan specifieke risico's.

Vertrek vanuit de eigen werksituatie

Voor werkgevers is het daarom essentieel om opleidingsbehoeften niet uitsluitend te baseren op standaardlijsten die online circuleren of door verschillende organisaties worden verspreid. Zulke lijsten kunnen nuttig zijn als controle- of inspiratie-instrument, maar ze vervangen de risicoanalyse niet.

Een doeltreffend opleidingsbeleid vertrekt vanuit:

- de functies en verantwoordelijkheden binnen de onderneming;
- de concrete werkzaamheden die werknemers uitvoeren;
- de elektrische en niet-electrische risico's;
- de gebruikte arbeidsmiddelen, producten en materialen;
- de plaatsen waar het werk wordt uitgevoerd;
- de ervaring en bestaande competenties van de werknemers;
- de wettelijke en contractuele voorwaarden die van toepassing zijn.

Op basis daarvan kan de werkgever bepalen welke werknemers welke opleiding, instructie, begeleiding of bevoegdheid nodig hebben. Het is daarbij aangewezen om de gemaakte keuzes, gevolgde opleidingen, gegeven instructies en toegekende bevoegdheden goed te documenteren.

Conclusie

Het is niet mogelijk om één uniforme lijst op te stellen van opleidingen die voor elke installateur verplicht zijn. Sommige opleidingen of bevoegdheden vloeien voort uit specifieke wettelijke bepalingen of risico's. Andere worden contractueel opgelegd door opdrachtgevers of hoofdaannemers. Nog andere zijn vooral aanbevelingen die bijdragen aan veiliger en kwalitatief beter werk.

Het onderscheid tussen **verplicht**, **noodzakelijk** en **aanbevolen** is daarbij cruciaal. Een opleiding kan voor een bepaalde taak noodzakelijk zijn zonder dat ze voor iedere installateur wettelijk verplicht is. Omgekeerd kan een contractuele eis in de praktijk verplicht zijn om toegang tot een werf te krijgen, ook al geldt ze niet algemeen voor het volledige beroep.

Niet de opleidingscatalogus bepaalt dus welke opleidingen een installateur moet volgen. De concrete werkzaamheden, de bijbehorende risico's en de toepasselijke wettelijke en contractuele bepalingen vormen samen het vertrekpunt. Dat blijft de basis voor een doeltreffend, praktisch bruikbaar en juridisch onderbouwd opleidingsbeleid.

De informatie in dit artikel is accuraat op moment van publicatie en is gebaseerd op de wetgeving en stand van de technologie op dat moment.
